

Flygtningenævnets baggrundsmateriale

Bilagsnr.:	77
Land:	Libyen
Kilde:	Det svenske Regeringskansliet, Utrikesdepartementet
Titel:	Mänskliga rättigheter i Libyen 2007
Udgivet:	27. marts 2008
Optaget på baggrundsmaterialet:	15. april 2008

Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Libyen år 2007

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna (MR)

Libyen är en auktoritär regim som sedan 1969 leds av överste Mu‘ammar Qadhafi vars Gröna Bok innehåller ett antal politiska principer som styr landet. Någon annan konstitution finns inte. De politiska strukturerna utgår från ”folkkongresser”, där alla libyer har rätt att delta. I själva verket monopoliserar överste Qadhafi och dennes inre cirkel, däribland hans barn, den politiska makten. Politiska partier och representativa politiska modeller är förbjudna. Regimens respekt för mänskliga rättigheter uppvisar ett antal problem och brister. Många äldre grova brott mot mänskliga rättigheter (MR-brott) förblir olösta eller oreglerade.

En viss förbättring kan emellertid noteras i myndigheternas respekt för mänskliga rättigheter under de senaste åren. Den libyska ”öppningspolitiken” gentemot omvärlden ställer nya krav på de libyska makthavarna samtidigt som ungdomsgenerationen med tillgång till Internet gör sig alltmer gällande. Ett första steg till en mer långsiktig förbättring kan noteras såtillvida att MR-frågor inte längre är tabuförklarade i offentlig libysk debatt. Även regimföreträdare menar öppet att MR-situationen måste förbättras i landet.

Under 2007 har fyra dödsdomar verkställts av utländska medborgare. Uppgifter saknas om verkställda dödsdomar av libyska medborgare. Överste Qadhafi har uppmanat folkkongresserna att föreslå att dödsstraffet avskaffas. Kroppslig bestraffning finns inskriven i lagstiftningen. Tjuvar och rånare riskerar att få höger hand och vänster fot amputerade efter utslag i domstol. Flera internationella MR-organ menar att tortyr fortfarande tillämpas av polis, säkerhetsstyrkor och fängelsepersonal. Därtill bör läggas den brutalitet som enligt samfälliga uppgifter omger terroristbekämpningen. En omfattande och

ogenomsåddlig statsapparat kontrollerar medborgarnas och utlänningars förehavanden i landet.

Press och annan media är starkt kringskurna av censur och självcensur. Utmaningen för journalisterna är att avgöra var gränsen går för vad som accepteras av myndigheterna och vad som leder till straff. Fri politisk opinionsbildning saknas. Förenings- och församlingsfriheterna är begränsade. Förutom idrottsföreningar finns endast en enskild organisation i egentlig bemärkelse, nämligen den statliga stiftelsen Qadhafi International Foundation for Charity Associations med Qadhafis son Seif el-Islam som ordförande.

Regimen värnar om medborgarnas materiella välfärd i enlighet med en ideologi som sätter rätten till inkomster före rätten till arbete. Ingen libyer får vara fattig. Arbetslivet normaliseras dock i en snabb takt, vilket är nödvändigt för att förbättra landets konkurrenskraft och för att bryta dess isolering. Kvinnornas politiska och ekonomiska inflytande är svagt och traditionella värderingar vidmakthålls såväl inom som utom hemmets väggar. Utländska arbetstagare diskrimineras, vilket har lett till tilltagande motsättningar till exempel mellan den relativt homogena libyska befolkningen och inflyttade bland annat från länderna söder om Sahara.

Amnesty International och Human Rights Watch för en MR-dialog med Libyen. Ansträngningar görs också för att förbättra fängelsestandarden samt reformera fångvård och rehabilitering.

2. Ratifikationsläget för de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Libyen har ratificerat följande av FN:s centrala konventioner om de mänskliga rättigheterna:

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, samt dess första tilläggsprotokoll om enskild klagorätt
- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter
- Konventionen mot tortyr
- Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering
- Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, samt dess tilläggsprotokoll om enskild klagorätt
- Konventionen om barnets rättigheter

Under 2005 tillträdde tilläggsprotokollen till konventionen om barnets rättigheter om handel med barn och om barn i väpnade konflikter. Libyen har också tillträtt tilläggsprotokollet om enskild klagorätt till konventionen om

avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor. Även konventionen om gästarbetarnas, och deras familjers, rättigheter tillträdde under 2004.

Libyen har inte ratificerat flyktingkonventionen med tillhörande 1967 års protokoll och inte heller Romstadgan för den internationella brottmålsdomstolen (ICC).

Sedan Libyens innehav av ordförandeskapet i FN:s MR-kommission år 2002 har samarbetet och rapporteringen till FN:s konventionskommittéer förbättrats något. Libyen utsågs under 2007 till ordförande vid förberedelserna till FN:s uppföljningskonferens mot rasism och intolerans som är planerad till 2009.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Politiskt betingade försvinnanden har inte rapporterats under 2007. Exempel finns dock på att regimotståndare under kortare eller längre tid isolerats från familj och omvärld utan dom och rannsakan. Det symbiotiska förhållandet mellan politiska makthavare och rättsapparat gör att det inte helt går att bedöma om av statsmakterna sanktionerade politiska mord förekommer. Uppgifter finns om att säkerhetsstyrkor i jakt på terrorister och grovt kriminella dödat misstänkta individer under flykt eller i anslutning till förhör. Trovärdiga rapporter finns också om dödsfall i fängelser på grund av dålig behandling och usla sanitära förhållanden. Det noteras också att häktade och dömda fångar inte särskiljs, samt att häktningstiden visserligen är reglerad (48 timmar) men i själva verket kan bli mycket lång.

Kroppslig bestraffning finns inskriven i lagstiftningen. Viss tillämpning av traditionell rättsskipning i övrigt förekommer. Tjuvar och rånare riskerar att få höger hand och vänster fot amputerade efter utslag i domstol. Ett begränsat antal domar verkställs varje år.

En kampanj ”Ingen tortyr” inleddes under 2005 av Qadhafi International Foundation for Charity Associations. Resultaten av kampanjen är inte kända. Flera internationella MR-organ menar att tortyr fortfarande tillämpas av polis, säkerhetsstyrkor och fängelsepersonal. En libysk MR-kommitté tillsattes under 2006 och den leds av en hög tjänsteman. Kommittén har kontakter med utländska MR-organ som till exempel Amnesty International.

4. Dödsstraff

Dödsstraff finns i lagen för ett relativt stort antal brott. Det utdöms vid svåra brott som mord och fullbordade våldtäkter samt vid landsförräderi, inklusive

terrorism. Under 2007 har fyra dödsdomar mot nigerianska medborgare verkställts. Uppgifter saknas om dödsdomar mot libyska medborgare verkställts.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Dessa rättigheter är underordnade vad som kallas "folkets" rättigheter. Revolutionens mål övervakas av revolutionskommittéer, som sorterar omedelbart under överste Qadhafi. Medlemmarna i dessa revolutionskommittéer har en oklar, ibland som det verkar oinskränkt makt. Kommittéerna anses ansvariga för godtyckliga frihetsberövanden, husrannsakan samt mord och försvinnanden. Även om Qadhafi i grunden försvarade kommittéerna har han på senare tid manat revolutionsgardisterna till ett korrekt uppförande under tjänsteutövning. Medborgarna kontrolleras också av andra mer eller mindre hemliga säkerhetsorgan.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Domstolsväsendet är nära lierat med den verkställande makten och säkerhetsapparaten. Rättssystemet är uppbyggt på fyra nivåer där den lägsta svarar för "småbrott", familjetvister m.m. varefter följer underrätt, överklagningsdomstol och den Högsta Domstolen.

Samtliga advokater lyder under justitieministeriet.

Det är omvittnat att rättssystemets uppbyggnad och arbetssätt ger en känsla av osäkerhet och ofrihet hos medborgarna. De libyska lagarna bygger på egyptiska förebilder. Ett antal viktiga bestämmelser saknas, vilket leder till ett intryck av godtycklighet i rättsskipningen. Ändå menar internationella MR-organ att vissa förbättringar har skett efter folkrättsdomstolarnas avskaffande under 2006.

Godtyckligheten verkar också ha minskat något i rättsapparaten, regeringsutövningen och byråkratin, i varje fall för medborgare som inte ägnar sig åt regimkritisk politik.

7. Straffrihet

Straffrihet tycks förekomma på flera nivåer i samhället. Det anses styrkt att personer nära makttoppen gått fria trots bevis om korruption och brottsmisstankar. Detsamma är fallet för dem som anses vara skyldiga till attentatet mot det franska trafikflygplanet över Sahara (UTA-affären). Straffrihet förekommer också i vardagslivet (t ex för smärre trafikförseelser), sida vid sida med vänskapskorruption. Denna företeelse möjliggörs av en stark familjesammanhållning. Myndigheterna har ännu inte lyckats tygla den omfattande korruptionen inom handel och investeringar.

8. Yttrande-, tryck-, mötes-, förenings- och religionsfrihet

Såväl föreningsliv som media kontrolleras av myndigheterna. Sanktioner och censur inskränker tankens frihet i synnerhet i politiska spörsmål. Ett relativt fritt debattklimat präglar dock mötena i "folkets kongresser och kommittéer" (motsvarar ungefär kommunala församlingar och beslutande organ). Det finns en rad exempel på att beslut som fattats på central nivå och som varit till nackdel för mötesdeltagare har dragits tillbaka eller diskret avförts från dagordningen. All inhemsk media ägs av staten. Det finns tillgång till utländskt radio och TV. Viss utländsk tryckt press säljs i de större städerna men först efter att ha passerat myndigheternas censur.

Mötesfriheten är starkt begränsad. Politiska partier är förbjudna och endast staten tillåts arrangera politiska möten. Även sammankomster rörande andra områden fordrar tillstånd, som inte alltid beviljas.

Religionsfriheten är också utsatt för begränsningar. Myndigheterna utstakar "den rätta vägen" inom islam. Majoriteten av befolkningen är sunnimuslimer. Man ser inte med blida ögon på de så kallade brödraskapens verksamhet och den en gång så inflytelserika Sanoussi-orden har förbjudits. De fåtaliga kristna i landet (katoliker och grekiskt ortodoxa) tillåts att utöva sin tro, men myndigheterna begränsar antalet tillåtna församlingar per tätort.

9. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Överste Mu'ammad Qadhafi, som sitter vid makten sedan 1969, har i Libyen skapat ett politiskt system som bygger på direktdemokrati med beslutande folkkongresser på olika nivåer i samhället. Politiska partier är förbjudna och samhället styrs inte genom representativa organ. Rättssystemet lever mer eller mindre i symbios med den verkställande makten och säkerhetsapparaten. Makteliten har också tillgång till fristående revolutionskommittéer med samhällskontrollerande uppgifter.

Qadhafi har, med bas i en hårdför militärregim, under årtiondena utvecklat ett ogenomskådligt politiskt system i vilket han kan hålla den politiska och ekonomiska makten tätt intill sig. Verklig demokrati i samhällsliv och -styrning saknas, även om små tecken under senare år tyder på att ett visst mått av pluralism. Detta gäller speciellt inom industri och handel.

Den verkställande makten har till sitt förfogande en mycket svag och ogenomskådlig administration, som utgör ett ytterligare hinder för medborgarna att göra sina stämmor hörda. För vissa mer komplicerade samhällsfunktioner har i praktiken armén, det statliga oljebolaget eller till och med utländsk expertis tagit över det administrativa ansvaret.

Sammantaget har Qadhafis 38 år vid makten inneburit att det folkliga deltagandet i politiken är mycket lågt. Någon inhemsk opposition i egentlig mening existerar inte men väl regimkritiker som ingår i lösa nätverk. Den libyska oppositionen i exil har under 2007 gjort försök att ta fram en gemensam plattform för sitt arbete. Effekterna har hittills uteblivit.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

Enligt Qadhafis ursprungsideologi är det inte rätten till arbete som är det viktiga utan rätten till inkomster. Detta har starkt påverkat den libyska samhällsutvecklingen. Ideologin har lett till skillnader mellan utländsk arbetskraft, (som kräver lön) och inhemsk (som får inkomster). Detta har genom åren i sin tur lett till vi-och-dom attityder där den utländska arbetaren alltid är förloraren om en konflikt skulle uppstå.

Libyen har inte kunnat stå oberört inför det senaste decenniets omvärldsförändringar. Arbetslivet är föremål för en snabb normalisering som är nödvändig för att förbättra landets konkurrenskraft och för att bryta dess isolering. Reformer av arbetsmarknaden står högt på dagordningen, men traditionella värderingar och attityder har fortfarande en bromsande inverkan.

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Rätten till bästa uppnåeliga hälsa utgör en av grundbultarna i Qadhafis ideologi. Stora ansträngningar läggs också ner på att nå upp till högt uppsatta mål. Utvecklingen begränsas av bristen på arbetskraft och arbetsmoral. Olika kostsamma lösningar måste till för att nå målen, som till exempel omfattande sjukvård och utbildning i utlandet, omfattande invandring av läkare och annan sjukhuspersonal.

12. Rätten till utbildning

Rätten till utbildning för alla finns. Läs och skrivkunnigheten är hög hos medborgare under 70 år. Under perioden 1973-1993 var utbildningen begränsad. Inga främmande språk, geografi eller historia undervisades.. Även om situationen normaliserades för drygt tio år sedan finns spår kvar i form av dålig kvalitet på lärarkåren och på skolmateriel samt i utbildningsnivån hos den generation som idag är viktig för landets fortsatta utveckling.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Rätten till en tillfredsställande materiell levnadsstandard uppmärksammas särskilt i Libyen. En libyer har rätt till mat, eget hus, egen bil etcetera och alla materiella rättigheter kan som regel tillgodoses. Detta sker bland annat genom ett utvecklat subventionssystem inte bara av basvaror utan också vid inköp av kapitalvaror och fast egendom. Bidrag utbetalas till arbetslösa ungdomar efter avlagd examen tills de fått arbete. Kostnaderna finansieras ur oljefonden.

Libyen ligger på femtiosjätte plats på FN:s utvecklingsprogram (UNDP) Human Development Index. Den sociala och materiella välfärden är hög medan den kulturella är lägre.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

14. Kvinnors rättigheter

Enligt libysk politik ska kvinnan ha samma ställning som mannen och alla hinder måste undanröjas för att detta ska kunna uppnås. Kvinnornas politiska och ekonomiska inflytande har sedan Qadhafis maktövertagande 1969 emellertid förblivit svagt och traditionella värderingar gäller såväl inom som utom hemmets väggar. Framstegen sker långsamt men går i positiv riktning. Det återspeglas i statistik om skolgång, yrkesverksamhet, förtroendeuppdrag m.m. Det kanske allvarligaste hindret för kvinnans frigörelse kvarstår genom den underordnade ställning hon har inom familjen gentemot fadern och bröderna, vilket gör att hon i praktiken saknar möjlighet att utforma sitt eget liv. All utveckling måste ske inom ramen för en strikt tillämpning av islam.

15. Barnets rättigheter

Libyen har undertecknat barnkonventionen. Uppgifter saknas fortfarande om vilka riktade åtgärder myndigheterna vidtagit för konventionens efterlevnad. I arbetet med EU:s faktablad om barnens situation i Libyen framkom att barnens rättigheter normalt respekteras av myndigheter. Det verkar stå klart att företeelser som barnprostitution, barnarbete eller barn i väpnade konflikter är näst intill obefintliga hos den inhemska befolkningen. Däremot är det tveksamt i vilken grad barn till invandrare från den afrikanska kontinenten får sina behov tillgodosedda. Statliga skyddsnät verkar inte existera. Även barn till ogifta mödrar och barn utan föräldrar har det svårt. I den mån dessa barns behov inte kan tillgodoses inom storfamiljens ramar kan de vara utlämnade till välvilja och inte omfattas av myndigheternas åtgärder.

16. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Diskrimineringen mellan inhemsk och utländsk arbetskraft på arbetsmarknaden är avsiktlig och sanktionerad av myndigheterna. I kombination med okontrollerad invandring bland annat från länderna söder om Sahara har denna diskriminering lett till tilltagande motsättningar mellan den relativt homogena libyska befolkningen och utlänningar. Under årens lopp har vid flera tillfällen olika befolkningsgrupper med våld utvisats ur Libyen. Det har gällt egyptier, sudaneser, tunisier, palestinier med flera. Sedan år 2004 arbetar de libyska myndigheterna för en fastare reglerad politik avseende invandringen från Afrika söder om Sahara. Regimen har också valt att driva frågor rörande arbetslivs- och arbetskraftsfrågor i nära samarbete med Afrikanska unionen (AU). Det förefaller som om regeringen förbereder en asylpolitik.

17. Diskriminering på grund av sexuell läggning

Homosexualitet är förbjudet enligt lag. Allt som har med sexualitet att göra är tabubelagt och ska utövas i slutenhet. Förbjuden sexuell handling, homosexualitet, äktenskapsbrott, samlag utanför äktenskapet med mera kan prövas i domstol endast om personerna ifråga tagits på bar gärning och vittnen finns. I tvister inom familjer om sexuella handlingar kan de berörda personerna inte räkna med myndigheternas skydd. Homo-, bi- och transsexualitet är tabubelagda begrepp såväl i det offentliga rummet som inom hemmet.

18. Flyktingars rättigheter

Stora grupper - främst ekonomiska flyktingar från i första hand Afrika, men också Asien - använder Libyen som en mellanstation för illegala resor vidare till Europa och Nordamerika. Som regel kommer dessa personer till Libyen som arbetskraft eller genom människohandlare. Asylbegreppet har tidigare inte aktualiserats i detta sammanhang. Tredjelandsmedborgare som utvisas från till exempel Europa tas emot av libyska myndigheter om det kan styrkas att de tidigare haft uppehållstillstånd i landet. De riskerar dock att skickas vidare till sina ursprungsländer. Särskilt återsändandet av eritreanska medborgare har uppmärksamats, eftersom de ofta behandlats illa av de egna myndigheterna. De flyktingläger som tillkommit, bl.a. på uppmaning av länder i EU-kretsen, har kritiserats för omänsklig miljö.

Libyska myndigheter fördömer officiellt människohandel. Den libyska samarbetsviljan att stoppa denna handel har tidigare ifrågasatts från bland annat EU-kretsens sida. Under hösten 2004 inleddes ett samarbete mellan Libyen och EU respektive bilaterala samarbeten med bland annat Italien, Malta

och Tunisien, för att bekämpa människosmuggling och illegal migration. Under 2007 kan konstateras att samarbetena fortfarande haltar betänkligt. Även om människohandeln har försvårats genom punktinsatser kommer flyktingar fortfarande med avreseort Libyen vidare till Europa över Medelhavet.

19. Funktionshindrades rättigheter

Det ankommer i första hand på familjemedlemmar att underlätta för de funktionshindrade. Det saknas direkta åtgärder från staten för integrering av de funktionshindrade i samhället och i arbetslivet. Däremot finns det ett statligt socialförsäkringssystem som med ekonomiska bidrag möjliggör för den funktionshindrade att få tillgång till sjukvård, sjukgymnastik med mera.

ÖVRIGT

20 Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Oberoende lokala MR-organisationer är inte tillåtna. Inom folkkongressstrukturen finns sedan 1989 en nationell MR-kommitté. Internationella enskilda organisationer tillåts inte följa upp enskilda fall genom närvaro vid rättegångar m.m. Amnesty International kunde i början av 2004 göra sitt första besök i Libyen. Libyska myndigheter medverkade aktivt vid insamlingen av information och ett kontaktnät byggdes upp. I augusti 2004 fick Amnesty International en detaljerad reaktion på rapporten från de libyska myndigheterna. Den blev upptakten till ett bistrare klimat igen mellan regimen och Amnesty International. Även Human Rights Watch deltar i MR-dialogen med den libyska regimen.

21. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

I Libyen finns ingen utländsk fältverksamhet inom området mänskliga rättigheter. Däremot finns libyska initiativ för att förbättra MR-situationen i landet. För genomförandet används ofta utländsk expertis. Ansträngningar görs t.ex. sedan några år tillbaka för att förbättra fängelsestandarden samt reformera fångvård och rehabilitering. Bland annat har ett samarbete med den svenska kriminalvårdsstyrelsen inletts.